

V R T E C .

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1908.

Leto 38.

Solze na travi.

Nad polja rodovitna
večerni lega hlad,
iskreno solnce kmalu
pripluje na zapad.

Težko od zlatih žarkov
se trave ločijo . . .
Od žalosti za njimi
solzice točijo.

Kot biseri se v jutru
te solze zablesté,
in zlati žarki v hipu
spet travice zbudé.

Taras Vaziljev.

Pri materi.

Kot oblaki hitrobežni
misli v srcu vstajajo,
kot kosmiči beli, nežni,
v mojo dušo padajo.

Kakor vetreci večerni
misli v duši se bude;
kakor vali neizmerni
mi objemajo srce,

Misli o mladostni sreči
in o koči vrh planj —
pa o materi ljubeči
zlat mi vzbujajo spomin.

Kakor ptica lahkokrila
misli plovejo čez plan — —
Ah, saj tu si, mati mila,
ali nisem več ti znan?

Mokriški.

Brata.

Povest. — Spisal Janko Polak.

I.

ilo je pomladnega jutra. Na vzhodu je žarelo nebo. Solnce je vzhajalo izza temnega gozda.

Ob visokem grajskem oknu je slonela priletna gospa in zrla na okrašeno mesto v dolini.

»To moram preprečiti!« . . .

Obraz ji je potemnel, oči zažarele, in jezno je udarila z nogu ob tla.

»To moram preprečiti!« . . .

Odišla je iz sobe. Po dolgem hodniku je dospela do onega dela gradu, v katerem je stanovala kneginja Katarina.

»Kdo je?« vpraša kneginja, ko zasliši trkanje.

»Jaz sem! Tvoja teta! Odpri hitro! Povedati ti imam nekaj silno važnega!«

»Samo malo potrpite! Odprem takoj!«

Kneginja skoči iz postelje in se zavije v dolg plašč.

Kmalu nato so se odprla vrata, in teta stopi v sobo.

»Dobro jutro, teta!« jo pozdravi kneginja.

»Dobro jutro, zlatica moja!« hiti teta. »Čudim se, da moreš spatí tako mirno. Tako spanje spi samo nedolžni. Saj on ne čuti nevarnosti, ki mu preti.«

»Teta, meni preti nevarnost?« se začudi kneginja.

»In še kako velika, zlatica moja!«

»Kje in od koga?«

»Stopi k oknu! Ozri se v mesto! Ne vidiš nič?«

»Da, vidim! Mesto je okrašeno. Saj danes prevzame moj najstarejši sin vladarsko mesto obolelega očeta.«

»Hahaha! . . . Tvoj sin?« se zasmije teta.

»Zakaj se smejete?«

»Hahaha! . . . Marko je tvoj sin?«

»Res je, da sem mu samo mačeha, toda, teta — povem vam, da ga ljubim, kakor lastnega. In tudi on me ljubi tako, da ne bi mogel matere ljubiti gorkeje.«

»Hahaha!« se spet smeje teta. »Hahaha! . . . Ljubi? . . . O, ti nedolžnost nedolžna! . . . Ljubi? . . . Kateri pasterk pa je še ljubil svojo mačeho? — Kateri? — Govori! — Marko? — Hahaha! . . . Sama hinavščina ga je. Samo dobrika se ti. In tak je tudi rjegov oče. Počakaj, da prevzame vladarstvo. Šli bomo, kot izgnanci.«

»Teja, jaz vas ne umem!« dé kneginja žalostna.

»Seveda me ne umeš! Kako bi me tudi umela? Nesreča, ki ti preti, se ti vidi sreča. Pomni! — Če me danes ne boš poslušala in ubogala, ne tarnaj mi pozneje kedaj!«

»Kaj naj storim?« vpraša kneginja boječe.

»Slavnost moraš preprečiti!«

»Kako?«

»Prav lehko. Spominjaš se morda še dne, ko je tvoj mož ponesrečil na lovu. Stregla si mu, kakor more streči samo usmiljenost. To je dobro vedel tudi tvoj mož. Zaraditega ti je dejal takrat, da si vzbudi željo, kadarkoli hočeš in kakršnokoli hočeš. Izpolnil ti jo bo, če mu bo le moč. In — ali ne more poslati Marka z doma in — mesto njemu — prepustiti vladarstvo tvojemu starejšemu sinu Danilu?«

»To bi bilo možu smrt!« . . .

»In naša smrt bo, če prevzame vladarstvo Marko!«

Mučen molk je zavladal po sobi kneginje Katarine.

»Kam naj ga pošlje?« vpraša po dolgem molku.

»Odide naj nemudoma! Kam? — Ali nima Marko dovolj posestev? — No, pa to bomo že še ugenili. Med časom pa, ko bo Marko z doma, bodemo prav lahko uredili vse tako, da ga zameni Danilo. Tvoj mož se mora vdati! . . . Rad ali nerad!«

»Teta, vaš nasvet je grenak zame in še grenkejši bo za mojega moža in Marka. Tudi Danilo bo žalosten. Saj ima Marka tako rad!«

»Grenak ali sladak! . . . Pravi je!« reče teta trdo. »Ako nočeš lepega dne jokati z mano in s svojimi otroki vred nad nesrečno uro, ob kateri nisi hotela poslušati pametnega nasveta dobre tete, stori, kar sem ti rekla!«

Molk. — — —

»Bodi! . . . Težko mi je! . . . Če je Marko res samo hinavec, moram se ga iznebiti že z ozirom na svoje otroke. Sama sebe bi že še pozabila. A otroci se mi smilijo.«

»Da, da! . . . Otroci, otroci!« ji seže teta pikro v besedo.

»Radi teh sem pripravljena storiti vse!« . . .

»Torej boš storila, kar sem ti rekla?«

»Da!«

Teta nato poljubi kneginjo Katarino in odide s hudobnim nasmehom, ki ji leži na veli ustnici.

Kneginji Katarini pa se utrne debela solza in ji spolzi po lepem licu na tla.

Bojevala je hud boj.

II.

Ko stopi knez Lazar tistega jutra v sobo, v kateri sta navadno zajtrkovala s kneginjo Katarino, se jako začudi, da ne najde kneginje v nji. Zakaj vsako jutro ga je ona že čakala, da mu je mogla stopiti nasproti in mu želeti:

»Dobro jutro!« . . .

Knez odide urno iz sobe.

Strežnik, ki prihiti z zajtrkom, mu pove, da kneginja ne bo zajtrkovala in da je na vrtu.

Knez odide molče na vrt.

Strežnik pa zmaje z glavo in nese zajtrk v kuhinjo.

Knez na vrtu ne najde svoje soproge. Zato stopi v paviljon.

Tam jo najde vso žalostno.

»Dobro jutro, Katarina!« jo pozdravi prijazno.

»Dobro jutro, Lazar!« odzdravi kneginja žalostno.

»Ženka moja, zakaj si žalostna?«

Kneginja molči.

»Ženka moja, zakaj si žalostna?« ponovi knez. »Vse se radosti lepega dne. Samo ti si žalostna! Kaj se je pripetilo? Te je kdo užalil? Je treba koga kaznovati? Morebiti koga pomilostiti? Govori, ženka moja? Je treba ubožcu pomoči? Morda li mogotcu ponižanja? Povej, ženka moja! Saj veš: izpolnim ti vsako željo!

»Lazar!« vzdahne kneginja.

»Govôri!« dé knez vzpodbudno.

»Bom!« reče kneginja kratko.

Molk.

»Preden ti razodenem vzrok svoje žalosti, te moram nečesa opomniti. Gotovo še nisi pozabil lova, na katerem si se ponesrečil. Danes bi ne bil več živ, da te ni rešil Bog tako čudežno in da ti nisem stregla jaz tako skrbljivo. Sam si to izprevidel. Zaradi tega pa si mi dejal takrat, da mi boš izpolnil vsako željo, in sicer kadarkoli in kakršnokoli si bođem želela. Lazar, danes je prišel dan — — —«

»Samo govori, ženka moja!« hiti knez. »Pri Bogu in pri najini ljubavi ti prisegam, da hočem izpolniti tvojo željo, pa naj bo še taka!«

Mučen molk zavlada po paviljonu.

»Govori, ženka moja!« sili knez skoro nevoljen.

»Hudo mi bo, če te užalim. Bodočnost mojih otrok zahteva, da govorim. Ni me skrb zame. Skrbi me bodočnost otrok. Da, vse se radosti danes. A jaz sem žalostna. Zakaj nesreča preti meni in mojim otrokom, ako oddaš vladarstvo Marku. To se ne sme zgoditi!«

Molk.

»Zato je moja želja, da odide Marko z doma, pa počakamo ugodnega trenutka, v katerem ga bo mogel zameniti moj najstarejši sin Danilo!«

»Katarina, ne šali se!«

»Ne šalim se! . . . Kar sem rekla, mislim resno! . . . Če se ne umakne Marko, se bom umaknila jaz! . . . Izvôli!«

Kneza je oblila rdečica.

»Katarina, ali si pri umu?«

»Misli na prisego in obljubo!«

»Sedaj, ko je že vse pripravljeno in so velikaši vse kneževine že na poti?«

»Misli na prisego in obljubo!«

»Tako torej! . . . Ti misliš resno? . . . Torej sama laž in hinavščina te je bila napram meni in Marku? . . . Sedaj mi je jasno vse! . . .

O, jaz bedak! . . . Iz nič sem te dvignil na knežji stol! . . . In sedaj mi vračaš hudo za dobro!»

Molk.

»Oprosti, ženka moja! . . . Prenaglil sem se! . . . Saj vem, da ne misliš resno! . . . Kaj ne, da ne?«

Pa stopi k nji, da jo prime za roko.

»Ne dotikaj se me! . . . Žalil si me! . . . Laž in hinavščina je bila samo tebe in Marka, ne pa mene! . . . Vidva sta mi samo legala in se mi laskala, da bi preslepila mene in moje otroke! . . . Pa jaz mislim dalje, nego misliš ti in tvoj Marko! . . . Sedaj šele vem, da ljubiš samo njega! . . . Da, da! . . . Sin je tvoje prve žene! . . . A jaz sem samo pritepenka! . . . Kakor sem prišla, tako lahko odidem! . . . Govori, hočeš izpolniti obljubo in držati prisego?«

»Katarina, ženka moja, zahtevaj karkoli hočeš, samo tega ne! . . . Dam ti polovico kneževine, samo odstopi od svoje zahteve! . . . Saj veš, da te imam rad! . . . In vem, da me imaš rada tudi ti! . . . Tu mora biti hudoba vmes! . . . Katarina, ne osramoti me pred celoškupno kneževino! . . . Katarina, ne ubijaj me!« . . .

»Pa kneza ne bo sram, da ni znal izpolniti obljube in držati prisega, dane pri Bogu in pri ljubavi svoji?«

Molk.

Knez ne more do besede. Dušita ga prisega in obljuba. Bojuje strasten boj.

Nesreča — res podleže!

Kakor mrtev se zgrudi.

Kneginja zakriči in zbeži preplašena iz paviljona.

III.

Solnce je že plulo visoko pod nebom. V mestu je vrelo. V daljavi so oznanjali grmeči streli, da se bližajo velikaši širne kneževine.

V gradu pa je bilo vse nekam tiho in mirno.

V svoji sobi je slonel knez Lazar v naslonjaču. Bil je ves izmučen. Poleg njega je stala kneginja Katarina.

Molčala sta oba in bila zamišljena.

Zdajci so se začuli iz mesta radostni klici, pomešani z rezgetanjem konj in žvenketanjem orožja.

V mesto so jezdili velikaši širne kneževine na iskrih konjih. Tla so se tresla pod njimi.

Na čelu jim je jezdil junak vseh junakov, kneževič Marko.

Ne dolgo za tem se je čulo na dolgem grajskem hodniku rožljanje ostrog.

In v sobo je stopil orjaški vitez Volk.

Vojaški je naznanil, da so dospeli velikaši širne kneževine v mesto in da se knezu in kneginji udanostno klanjajo in želé, da ju pozdravijo.

Knez se ozre na orjaškega viteza in mu dé z drhtečim glasom:

»Veseli me! . . . Naznani zbranim velikašem, da sem bolan in da mi ni moč priti med nje!« . . .

Vitez hoče oditi.

»Prosim, ostanite še!« ga zadržuje kneginja. »Knez je bedel vso noč in je silno slab. Recite kneževiču Marku, naj pride nemudoma v grad!«

»Je to volja kneževa?« vpraša vitez.

»Da!« odgovori knez krotko.

Vitez se pokloni ter odide. Potoma pa pomenljivo zmajeva z glavo. Ko stopi med velikaše, jim razodene željo kneževo.

Vsi osupnejo.

Kneževič Marko pa odjezdi nemudoma v grad.

Potoma ga pa obsipava ljudstvo z dehtečim cvetjem in ga spremlja z veselimi vzkliki pred grad.

* * *

Ko stopi kneževič Marko v sobo svojega očeta, opazi takoj, da mora biti oče silno bolan.

»Oče!« zakriči in se zgrudi na kolena.

»Marko!« vzdihne oče.

»Oče, kaj vam je? . . . Niti pogledati me nočete?« hiti kneževič Marko.

»Mati, kaj se je pripetilo? . . . Sem li jaz vzrok očetove žalosti? . . . Govorite, mati! . . . Zakaj ne govore oče? . . . Zakaj me niti pogledati nočejo? . . . Jaz ne bom miroval, dokler ne izvem vzroka očetove žalosti! . . . Če je le v moji moči, jo preženem! . . . Naj me stane, karkoli hoče! . . . Vse storim rad! . . . Kaj mi do življenja in knežjega klobuka, če pa niso veseli oče! . . .«

»Marko!« začne kneginja počasi. »Oče ni hud nate. Boli ga samo, da mora držati prisego in izpolniti obljubo, ki mi jo je izrekel nekoč. Sam si ti tega ne upa povedati. Povem pa ti jaz, če mi oblubiš, da ne boš nasprotoval, da izpolni oče dano prisego in obljubo. Zakaj grdo bi bilo, če bi se izvedelo, da je knez Lazar prelomil prisego in ni izpolnil dane obljube!«

»Mati, samo govorite!« sili kneževič Marko. »Rad storim vse! . . . Naj zahtevajo oče od mene, karkoli hočejo! . . . Njihovo je moje življenje in premoženje! . . . Oboje jim dam rad! . . . Samo zahtevajo naj! . . . Govoril sem! . . . In kar je govoril kneževič Marko, držal bo tako, kakor bo držal svojo obljubo in prisego tudi njegov oče, knez Lazar! . . . Oče, nikdar še niste prelomili prisege in ne izpolnili dane obljube in tudi danes ju ne boste! . . . Mati, govorite torej!«

Po mučnem molku, ki se je razlil za temi besedami po kneževi sobi, je začela kneginja pripovedovati.

»Mati!« konča kneževič Marko resno, ponosno in odločno.

»Trda je vaša zahteva! . . . Zaraditega se ne čudim, da so oče tako potrti. Toda ne mislite, da mi je do knežjega klobuka več nego do

očeta. Ni mi do njega, če ga ne morem dobiti iz ljubezni. Še manj pa mi je do njega, če bi morali vsled njega prelomiti oče dano prisego in obljubo. Nikdar ne! . . . Kaj mi do knežjega klobuka! . . . Rad se mu odpovem, samo da ustrežem očetu! . . . Dal bi za očeta ne samo knežji klobuk, temveč tudi življenje, če bi bilo treba! . . . Govoril sem! . . . Šel bom z doma prostovoljno. Samo toliko potrpite, da obvestim o tem svoje drage. Morda po mojem odhodu tudi oni ne bodo hoteli ostati več tu. In če je tako, bomo šli vsi! . . . Vi pa pošljite nemudoma sle, da razglase po širni kneževini, da se odpovedujem knežjemu klobuku — prostovoljno v prid kneževiču Danilu!«

Ko čuje knez te besede, zaboli ga v duši. Ves omahne skupaj. Samo tiho ihti.

Tudi kneginja je potrta.

Kneževič Marko pa poklekne pred očeta, mu poljubi roko in odhiti k svoji stari materi.

Vse tiho.

Samo ura je tiktakala svoj: Tik . . . tak . . . tik . . . tak! . . .«
(Konec prih.)

V tihi noči.

Tiha luna plava
čez nebo;
tiha nočka spava
nad vasjo . . .

„Spavaj, sladko spavaj,
sinček moj;
božji angel plavaj
nad teboj!

Mir se razprostrl je
sred vasi;
božji mir zaprl je
vsem oči.

O ti, božja Deva,
milostna,
luč pred tabo seva,
trepeta . . .

Tam le tiha koča
še ne spi;
lučka trepečoča
v njej brli.

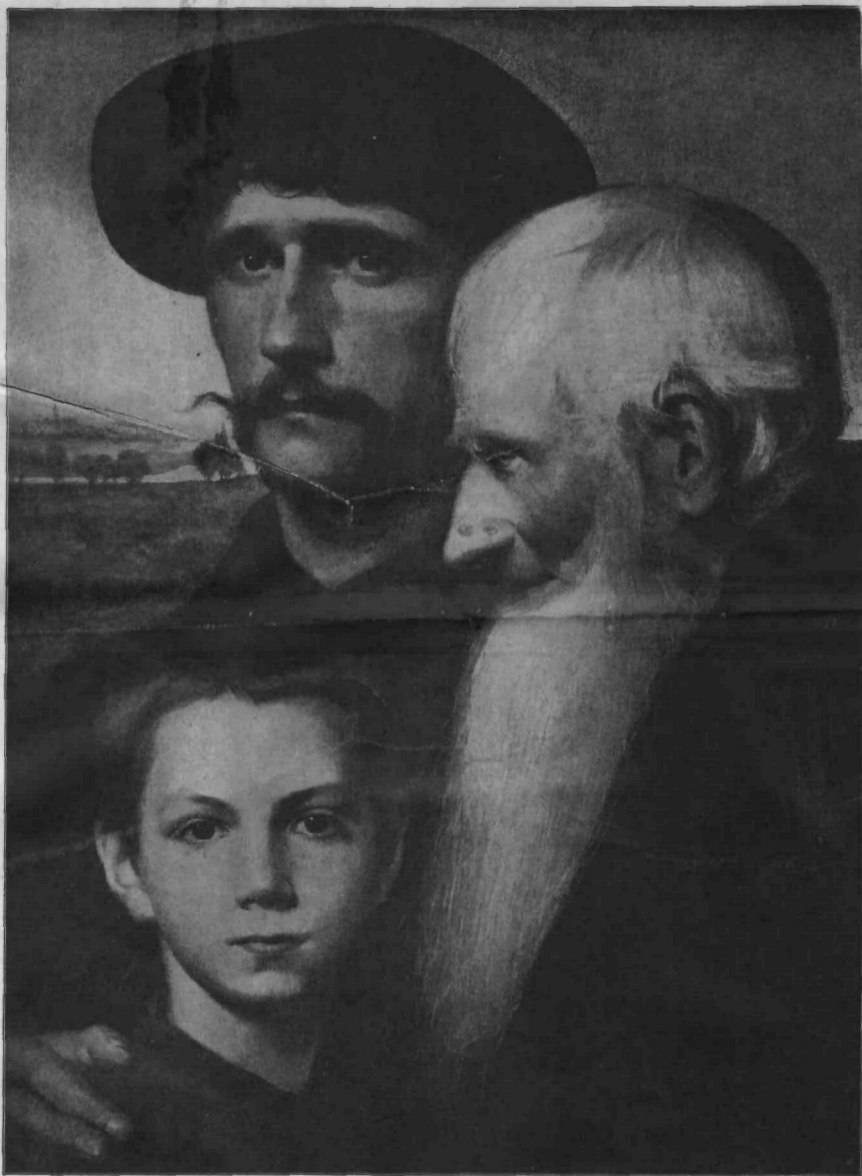
Tak moj up leskeče
pred teboj,
tak moj up trepeče
pred teboj . . .“

Sinka lahno ziblje
mamica;
ustna ji pregiblje
pescica :

Tiha luna plava
čez nebo;
tiha nočka spava
nad vasjo . . .

Bogumil Gorenjko.

— — — — — Trojna doba našega življenja. — — — — —

Siromak Joza.

o je bilo takrat, ko se je napotil Joza preko gore v sosedno dolino, služiti k bogatemu kmetu, Dvanajsto leto je izpolnil in tedaj je šel z očetom in se je napotil v skalnate Trente. Jutro je bilo, krasno jutro brez sivega oblaka na jasnem nebu. Čvrsto sta stopala oče in sin navkreber in sta postala šele na višini. Še enkrat se je ozrl Joza na dragi rodni kraj, in v srcu mu je bilo hudo.

Glej, globoko tam doli stoji domača hišica, osamljena od tovarišic. Skalnato je vse okrog; le majhen vrtič se razprostira okrog hišice. Siromašna je in borna Trenta. A koliko radosti in sreče se je smehljalo njemu med tistimi skalami! Zbudilo ga je jutro, polno veselja, smejal se mu je dan, in lep večer ga je zazibal v prijetne sanje.

Skoro bi bile stopile Jozi solze v oči, ko se je poslavljaj z zadnjim pogledom od rodnega kraja. Težko mu je bilo, in mlada duša mu je bila žalostna.

Glej, tam doli leži rodna vasica . . . Gre od nje, da si služi v tujini kruh, ki mu ga ne more dati siromašna, skalnata Trenta. Gre in se morda več ne povrne. Nič več ne bo prepeval tam doli, da bi se razlegalo od skale do skale. V tujini mu bo tekel znoj s čela in si bo moral služiti težki kruh. Ne bo ga budila dobra mamica v zgodnjih jutrih prijazno in veselo.

»Jozek, oj, Jozek!«

Tudi ljudje ga bodo suvali v tujini zarano. Neprijazno ga bodo suvali in vpili:

»Vstani, klada zaspana!«

Morebiti ne bo slišal nikdar več dobrih in prijaznih besed. Vse ga bo zaničevalo in se norčevalo iz njega, ker je iz siromašne, zaničevane Trente. Ne bo imel dobrega prijatelja in tudi tovariša ne bo imel. Sam bo moral hoditi okrog in nikomur ne bo mogel potožiti, če mu bo v srcu težko in hudo . . . Težko je v tujini in veselja ni tam.

»Bovčan . . . glejte ga — Bovčan!«

Tako bodo govorili tuji paglavci. Smejali se bodo in se norčevali. Zapreke mu bodo delali in mu nagajali hudomušno, kjerkoli mu bodo mogli. In vse to raditega, ker je Joza iz siromašne, zaničevane Trente . . .

Tako je mislil Joza tam gori na višini, ko je gledal zadnjikrat na rodni kraj. Hudo mu je bilo in gorke solze so mu hotele priti v oči. A siloma jih je zadrževal, ker se je sramoval očeta, ki je stal kraj njega.

»Pojdiva naprej, Joza,« je rekel oče in je stopil naprej. Še enkrat je pogledal Joza na rodni dom in je zamahnil z roko.

»Z Bogom, dolina! Z Bogom, bela hišica!«

In tedaj se mu je zazdelo, da stoji tam doli pred hišico mati. Bratci in sestrice stoje tam na vrtiču in mu mahajo v slovo.

»Z Bogom, Jozek! Dobro se imej in se kmalu povrni!«

Takrat pa je stopila Jozi vendar solza v oči. Še enkrat je zamahnil z roko in je pogledal zadnjič na rodno hišico.

»Z Bogom, mati! Ostanite zdravi, bratci in sestre . . .«

Izpregovoril je in se je obrnil za očetom. Šla sta navzdol tik ob strmi, v nebo kipeči gori, drug poleg drugega. Molčala sta oba in sta bila zatopljena v svoje misli. Naposled pa je le dvignil oče glavo. Pogledal je na sina in je izpregovoril:

»Težko je življenje v naši Trenti. Skala je trda in ne rodi ne pšenice, ne krompirja. Težko je nam, Joza, težko. A tebe čaka lepo življenje. Dober je gospodar — poznam ga že dolgo. Ničesar ti ne bo manjkalo, Joza, ničesar . . . Privadiš se in pozabiš Trento. Samo če boš priden in delaven — in dobro ti bo, Joza, dobro kakor nikoli v naši siromašni Trenti.«

Govoril je oče, in na razoranem, od skrbi upadlem obrazu se mu je prikazala radost. Ej, lepše življenje bo priskrbel sinu v tujini! Ne bo mu treba stradati v skalni Trenti. Dobro mu bo, in veselje in zadovoljnost ga bodeda spremljala na vseh potih. Ne bo se ubijal po skalah, v zeleni dolini si bo služil kruh. Lepo mu bo, in skrbi ga ne bodo mučile kakor doma med trdimi skalami . . .

»Bodi priden,« je nadaljeval oče. »Poslušen bodi in moli! Glej, da si pridobiš gospodarjevo ljubezen in zaupanje, in potem boš lahko zadovoljen in srečen. Če te ima gospodar rad, ti ne more manjkati ničesar.«

Joza je zvesto poslušal očetove opomine. Pozabil je tedaj na svojo bolestin in čvrsto in veselo je stopal navzdol. Sklenil je, da se hoče natančno ravnati po očetovih naukih.

Dospela sta kraj velike planine v senčnat gozd. Šla sta po stezi in sta se vedno bolj bližala zeleni dolini, ki ju je pozdravljala iz daljave.

Joza je stopal za očetom, in tedaj sta spet molčala oba. Zatopil se je deček spet v misli, in te misli so bile vesele in nič bridkega ni bilo v njih . . . Hej, morda pa ni tako težko v tujini! Morda ga bodo imeli ljudje radi in se mu ne bodo posmehovali in tudi zaničevali ga ne bodo. Prijazni bodo z njim, in življenje bo lepo in veselo — bolj kot v skalnati, zapuščeni Trenti. Zjutraj ga bo zbudil beli dan in se mu bo nasmejaj; zvečer mu bodo migale radostne zvezde, da zaspi in zasanja lepe sanje . . . Morda bo tako in nič težkega ne bo v tujini . . .

Razveselil se je Joza teh misli in je stopal še čvrsteje za očetom. V tem se je prikazala širna, zelena senožet, segajoča do belega proda, kjer je šumel razsrjeni gorski potok. Solnce je stalo že visoko, in vročina je pritiskala z žgočim dihom.

* * *

Privadil se je Joza tujine in tujih ljudi. Niso bili tako hudobni, kakor je mislil tisto jutro na višini. Dobro mu je bilo in ničesar mu ni manjkalo razen skalnate Trente. Pogledal je včasih na bele gore in takrat je postal.

»Tam zadaj je Trenta,« je pomislil, in v srcu mu je postalo tesno. »Tam stoji hišica, in vrtič je zraven nje . . .«

Domislil se je Joza vsega tega. In v takih hipih se ga je polastilo domotožje. Šel bi na bele gore samo za trenutek dol v skalnato Trento.

Zavriskal bi, in izpred hišice bi se oglasili bratci in sestrice. Mati bi mignili z roko, in veter bi mu prinesel pozdrav iz rodne doline.

»Jozek, oj, Jozek! Dobro srečo . . .«

Veselo bi mu bilo na beli gori, če bi gledal na dragi dom. Vse bi se mu smejalo tam: solnčni žarki, sive pečine, bele hišice rodne vasi in zeleni vrtilj kraj ljube hiše . . .

A Jozek je mignil z glavo in se je nasmehnil. — Ej, v tujini mora biti in čemu bi mislil take misli? Nič ne pomagajo — pridejo in vzburijo mlađo dušo, a vendar ne izpolnijo gorkih željâ, ki jih zbude globoko v mladi duši. Proč lepe in prazne misli, ki ne prinesó ničesar! . . .

In Joza je postal spet vesel. Zažvižgal je in je šel naprej.

Privadil se je tudi tujim tovarišem. V začetku so ga sicer gledali postrani. Dražili so ga in so se mu smejali. »Glejte ga — Bovčan . . .«

Klicali so za njim in so se smejali. In Jozi je bilo bridko v srcu, ko je hitel od njih. Ni se ozrl nazaj in tudi besedice in izpregovoril.

»Čemu me zaničujejo?« je pomislil. »Ničesar jim nisem naredil, pa se mi smejejo . . .«

Šel je domov in je potožil vse hlapcu Boštjanu. Zasmel se je hlapec, pa mu je odgovoril:

»Siromak si, Joza, siromak. In iz Trente si, kjer raste mesto trave samo kamenje . . . Tiho bodi in potrpi, ker si siromak, Joza.«

»Pa saj nimajo pravice, da bi me zaničevali,« je govoril deček.

»Imajo pravico,« je odvrnil hlapec Boštjan, »sami so si dali in vzeli pravico. Zato pa bodi tiho in potrpi, ker si siromak, Joza.«

In Joza je potrpel in se ni več jezil. Ščasoma pa so pozabili vsi, da je doma iz borne Trente, in ga niso več zaničevali. Govorili so z njim prijazno, kakor da bi jim bil že od davno ljub tovariš. Le tupatam so ga še podražili. A Joza se je smejal in jim ni zameril. Zato so bili prijatelji in se niso kregali.

Le eden se ni hotel sprijazniti z njim, in to je bil Cene, Cene Hostnikov. Kadar je prestopil deset korakov, pa si je že izmislil novo burko. Navihano in prevejano so mu gledale prihuljene oči v svet in so iskale prilike, da bi mogel Cene iztresti nad kom svojo navihanost. Zasmel se je škodoželjno, če se mu je posrečilo, in jo je potem odkuril s hitrimi koraki vstran. Močan je bil Hostnikov Cene, in bali so se ga tovariši.

Posebno na Jozo je imel piko. Kadarkoli ga je srečal, vselej ga je dražil in iztresaval nad njim svojo navihanost. Bal se ga je Joza in se mu je umikal. Kajti vedel je, da ima vselej škodo . . . Zvabil ga je bil nekoč Cene na vrt. Zlezal je na črešnjo in je odtrgal veliko vejo, polno rdečih črešenj. Dal jo je Jozi, naj jo obira; a sam se je splazil nevidno v hišo in je povedal sosedu, da je udaril Bovčan na črešnjo in zdaj obira veliko vejo. Srdit je prihitel kmet in je zgrabil nedolžnega Jozo za ušesa in lase. Izza plotu pa se je smejal prevejani Cene škodoželjno . . . Ali takrat, ko ga je zvabil k duplu! Rekel je, da so tam čebele in imajo veliko strdi. Šla sta, in Joza je dregal s palico v duplo. Cene se je skrtil nevidno

in pravočasno za grmovje, a na ubogega Joza so planile ose in so ga neusmiljeno opikale po obrazu. »Penice imajo tu mlade,« mu je dejal Cene in je pokazal na mehko gnezdo. In segel je Joza z roko v gnezdo, a je zavpil prestrašen in je potegnil roko nazaj. Za prst ga je držal z ostrimi kleščami velik rogač, ki ga je bil dejal Cene prej nevidno v gnezdo. Smejal se mu je Cene škodoželjno, a Jozo je bolelo.

Zato se je ogibal Ceneta in je bil jezen nanj. Vsakokrat, če se je sešel z njim, je imel škodo in žalost. Nekoč se je pa dogodilo, da je postal Cene njegov največji sovražnik.

Šel je bil tisti dan Joza preko polja in je nesel Boštjanu malico na njivo. Mimo grape je šel in je zagledal tam Ceneta. Sedel je tam kraj grape in zalezoval čmrlja, ki je iskal svoje gnezdo. Hotel se mu je Joza izogniti. A bilo je prepozno. Zagledal ga je bil Cene in mu je zavpil:

»Joza, oj, Joza, pojdi sem! Podlasicę sem zasledil.«

A Joza se je spomnil bridkih dogodkov, ki mu jih je bil povzročil Cene, in je vedel, da mu Cene nastavlja spet kako past. Šel je zato mimo njega in ni odgovoril.

»Joza, oj, Joza,« je nadaljeval Cene. »Neumen si, nočeš podlasicę. Lepe so in rjave. Lahko jih zapreš v kletko.«

Joza se pa ni zmenil za te vabljive besede, ampak je šel naprej. Cene se je razsrdil, ker ga ni slušal Bovčan. Tako lepo bi ga bil speljal v past, da bi ga bil pičil debeli čmrlj ravno v roko. Zato se je pa razjezil in je stekel za Jozo.

»Nimaš poguma, še malo ga imaš,« je klical za njim. »Joza, Jozek! Bovčan neumni!«

Dohitel je Jozo in ga je udaril s pestjo po hrbtu. Joza se je ustavil; dejal je cajnico v travo in je pogledal srdito na nasprotnika.

»Kaj mi pa hočeš? Pusti me pri miru!«

A Cene se je zasmejal in mu je pokazal mezinec.

»Ali si upaš na tega malega,« je izzival. »Bovčan, hoj, neumni Bovčan!«

Tedaj je minila tudi Jozi potrpežljivost. Zgrabil je Ceneta okrog pasa in ga zasukal. Upiral se je Cene in je spoznal, da je Bovčan močnejši nego on. Zato pa je napel vse moči, da ga prevrne na tla. Toda bilo je zaman. Zavrtel ga je bil Joza in ga prekotalil v grapo. Nato pa je pobral svojo cajnico iz trave in je šel mirno svojo pot naprej.

V grapi se je pa pobral Cene. Srdit je stekel na vrh in je pobral debel kamen. Zalučal ga je za odhajajočim, toda ni ga zadel, ker je bil Joza že predaleč.

»Čakaj, ti Bovčan,« je kričal za njim. »Posvetim ti, da ti bo migalo še deset let pred očmi. Čakaj, ti neumni Bovčan! Posvetim ti tako gotovo, kakor sem Hostnikov Cene.«

Tam sredi njiv se je ustavil Joza in je zaklical nazaj:

»Hoj, če se ti ljubi! Če moreš, le posveti, ti Cene Hostnikov. Pa boš ležal spet v grapi.«

»Bovčan! Bovčan!«

Tako je vpil Cene, ker ni mogel v veliki jezi ničesar drugega. Srdit je skočil k bližnjemu grmu. Tam pa je pričel lomiti veje in jih je metal okrog sebe . . . Pa ga je premagal ta neumni Bovčan! V grapo ga je vrgel in se mu zdaj porogljivo smeje. K hlapcu Boštjanu je šel in bo pripovedoval: »Hostnikovega Ceneta sem prevrnil in vrgel v grapo!« — Na vasi bo pripovedoval neumni Bovčan in se bo hvalil: »Kakor trsko sem ga prijel, pa sem ga prekotalil v grapo.« — In smejali se mu bodo tovariši in se mu bodo norčevali . . . Nabil ga je Bovčan, njega, Hostnikovega Ceneta, ki jih je vedno suval in lasal . . . Norčevali se bodo in mu privoščili. — Cene je spustil grm in se vsedel v travo. Kazal je za Jozo pest in je mrmral:

»Ti že pokažem . . . Le počakaj!«

A Joza ga ni slišal. Vesel se je smejal tam med njivami, ko je pripovedoval hlapcu Boštjanu, kako je prekotalil Ceneta v grapo. Dosti krivic mu je bil že naredil, a zdaj ga je kaznoval za vse tisto. Vedel bo vsaj drugokrat, če ga bo hotel speljati v nastavljeno past. Prav mu je; zakaj je pa tako domišljav?

Takrat pa je vstal pri grmu Cene. Še enkrat je zamrmral in je zagrozil:

»Pokažem ti . . . Le počakaj, Bovčan neumni!«

Potem pa se je naglo obrnil. Hítel je k bližnjemu znamenju in je premišljeval tam svojo osveto.

* * *

Pri Gričarju so spravljali tisti dan seno na senožeti. Soparen dan je bil. Nebo je bilo sivkasto in nobenega oblaka nikjer. Prijetno je dehtelo seno na senožeti. Urno so ga grabile grabljevke na kupe, kosci pa so ga metali na hleve. Vsem je tekel znoj z lica, toda nihče ni utegnil, da bi ga obrisal.

Joza je tlačil na hlevu seno in se je smejal dovtipom hlapca Boštjana. Tri grabljevke, ki so grabile vštric, so pele veselo planinsko pesem. Dasi so bili trudni vsi in jim je znoj tekel po licih v curkih, so bili vendar vsi dobre volje. In smeh se je razlegal po širni senožeti in veselo petje mladih grabljevk . . .

Po poti proti senožeti je stopal počasi Hostnikov Cene. Napotil se je bil v goro, da natrga materi resja za kuhinjsko strguljo. Dospel je na rob senožeti, tam je rastle najlepše resje. Počenil je na tla, vzел pipec iz žepa in je pričel rezati resje. Tuintam je pogledal proti hlevu, kjer so se smejali mladi kosci in tudi proti grabljevkam je pogledal, ki so prepevale vesele pesmi. Naposled pa je zapazil tudi Jozo, ki je tlačil seno na hlevu.

»Neumni Bovčan,« je pomislil. »Obljubil sem mu maščevanje in še danes ga hočem izpolniti.«

Hitreje je rezal resje, in kmalu se mu je zdelo, da ga ima zadosti. Povil ga je s srobotom in ga je vrgel na tla. Potem pa je sedel in je pričel

premišljevat, kako bi se zmaščeval. Tako hitro mu je včasih prišla kaka burka na pamet, a danes mu ni hotel priti noben primeren naklep. Počakal bi Jozo tu za grmovjem. Prišel bi mimo, in tedaj bi ga zgrabil za vrat. Osuval bi ga do dobrega in ga zlasal . . . Toda kaj pomaga, skočil bi hlapec Boštjan in bi ga ulovil. Trde pesti ima hlapec Boštjan, in njegova roka pada neusmiljeno po hrbtu. Izkusil je bil Cene že to in se je bal tistih pesti. Torej s tem ni nič . . . Ali naj nastavi palico preko pota? Prišel bi Joza mimo. Izpodtaknil bi se in padel na obraz, in bolelo bi ga. Toda lahko bi se izpodtaknil tudi hlapec Boštjan, in tedaj bi bilo hudo in gorje za Ceneta . . .

Dolgo je mislil Cene, toda nič pametnega mu ni prišlo na misel. Že je obupal na pol; a naenkrat se mu je zjasnil obraz. Tam za grmom je zagledal jopiče koscev in je zagledal tudi Bovčanov jopič. Zelen je bil in je imel velike, koščene gumbe.

Razveselil se je tega Cene . . . Pojde in poreže z jopiča vse gumbe. Razreže tupaťam jopič. Debelo bo gledal Joza in bo jokal.

»Čakaj, ti neumni Bovčan,« je rekel samprisebi. »Zdaj se zmaščujem, da boš pomnil . . . Prekotatil si me v grapo in se mi rogal. Zato se zmaščujem.«

Vstal je in se je napotil prihuljeno proti grmu. Toda pri kamnu je postal. Zdrznil se je in je stopil za korak nazaj . . . Zavit v debel svitek, se je solnčil tam velik, pisan modras in je dvignil glavo, ko je začul prihajajočega dečka.

Za hip se je zdrznil Cene, in mraz ga je stresel. Toda že v naslednjem trenutku se je sklonil. Pobral je debel kamen in ga je vrgel v modrasa. *Boleťstno je zažvižgala kača in se je vzpela kvišku. Cene je urno pobral drugi kamen. Dobro je zadel. Stresel se je modras še enkrat in se ni ganil nič več.*

Cene je stopil nazaj v grmovje in si je vrezal tam precep. In ko je rezal, se je zasmeljal naenkrat glasno.

»Pustim mu gumbe in tudi jopič mu pustim,« je govoril. »Toda to mu storim . . . Boljšega ne more biti.«

Šel je s precepom k ubiti kači; nataknil jo je nanj in se je bližal grmu, kjer so ležali na tleh jopiči koscev. Pobral je tam Jozin jopič in je stlačil modrasa v žep. Škodoželjno se je smehljial, ko je položil jopič nazaj in je vrgel precep daleč v stran.

Nato se je podal nazaj v grmovje in je legel tam v travo.

»Hej, kako bo gledal neumni Bovčan, ko bo otipal kačo v žepu! Mravljinci mu bodo zagomazeli po hrbtu, in lasje mu bodo stopili pokoncu. Zatulil bo, kot bi ga devali iz kože. Na tla bo padel in se bo valjal po travi . . . Dobro, tako se zmaščuje Hostnikov Cene, če se ga prekotali v grapo in se mu povrhu še roga. Ubogi Bovčan, ti siromak Joza! Pa se hočeš meriti s Hostnikovim Cenetom . . .«

(Konec prih.)

:: LISTJE IN CVETJE ::

Modrost v pregovorih, domačih in tujih.

Bogastvo.

Bogat je, kdor je zadovoljen — Ta ni bogat, ki ni zadovoljen. — Bogat je, kdor je gospod svojih želja. — Več ima, bolj mrmra. — Najbogatejši je oni, ki ne potrebuje bogastva. — *Bogat ni, kdor veliko ima, marveč kdor malo potrebuje.*

Dovolj je bogat, kdor ni nikomur nič dolžan. (*Preveliko bogastvo ni hasno, pa tudi preveliko uboštvo ne.*)

To je pravo bogastvo: ubožen v omari, bogat v vesti.

Obogatiti je bolj kraljevsko nego obogateti.

Kdor ima s čim, gre lahko v Rim. (*Bogatin si lahko marsikaj privoščiti, cesar si siromak ne more.*)

Bogastvo iz odrtije se nenadoma razbije.

Kdor počasi bogati, najbolje bogati. — Kdor hoče v enem letu obogateti, ga čez šest mesecev obesijo.

Kdor je preobilen, je malokdaj usmiljen. — Bogatin rogatin. (*Zelo rado se zgodi, da bogati ljudje prezirajo druge ter tudi trdo in neusmiljeno ravnajo z njimi.*)

Bogat in pobožen sta redkokdaj skupaj. — Kdor hoče obogateti, mora imeti veliko skrbi pa malo vesti. — Kdor hoče obogateti, mora za eno leto svojo dušo na plot obesiti. (*Že naš Gospod sam se je pritoževal, kako zelo je bogastvo nevarno dušnemu zveličanju.*)

Nihče ni tako bogat, da bi bil zavarovan pred uboštvom (da bi ne mogel obožati). — Danes bogatin, jutri berač. — Bogastvo pride skozi vrata, pa zbeži skozi okna (skozi dimnik). (*Skozi dimnik* je zato bolje rečeno, ker se čestokrat zapravlja s potratnimi gostijami.*)

Ako kdo ne more biti lep in bogat, kakor bi rad, dober in pošten pa vendar more biti. Bogati postopači so pri pogači, pridni siromaki pri ovsenaku.

Bogatin jé, kadar hoče, a siromak, kadar more (kadar ima).

Če bogatina količkaj zadene, kakor jesihar hrup zažene. (*Ker bogatin ni vaje težav, veliko bolj občuti vsako bol nego človek, ki je že mnogo pretrpel.*)

Bogastvo človeku smrti ne odpravi. — Danes bogatilič, jutri mrlič.

Slabo bogastvo, če ga nimamo mi, mar več ima ono nas.

Bogastvo ni za slabe noge.

Veliko bogastvo, malo spanja.

Bogastvo samo še ne da sreče.

Bogastvo služi modrim in gospoduje norce. — Bogastvo je dober služabnik, a slab gospodar.

Bogastvo nikogar ne pogubi, uboštvo nikogar ne zveliča. (*Bogastvo samo ne pogubi nikogar, marveč pogubi se le oni, ki ga ne zna prav rabiti; uboštvo zveliča le one, ki si ga znajo v prid obračati.*)

Bogastvo privabi prijatelje, uboštvo pa angele. (*Pri bogatinih se zbirajo enakomisleči veseljaki, ubožce pa obiskujejo, podpirajo in tolažijo usmiljeni in dobrotni, angelsko plemeniti ljudje.*)

Bogatin ima besedo. Bogatinove besede so tehtne. — Kar bogatin stori, se mu vse odobri. Bogatinov dim je boljši, nego ubožcev ogenj.

Bogatinu se mora umakniti resnica in pravica. — Bogatin ima že pravico, preden se začne zagovarjati. — Če se bogatin spotakne, kaznujejo kamen, ki je ležal na poti; če se pa revež spotakne, napadajo oči, ki bi jih bil moral odpreti.

Bogatin ima več na smetišču kot sirota v hiši.

Bogatin je večkrat ubožnejši nego berač.

Bogatin je rad skopin. — Če bogatin seme posodi, vzame žetev za obresti. — Nihče ne obogati brez škode drugih. — Ko bi mogli bogatci dati solnce v najem, to bi bila luč draga.

Med sto namerami jih obrača bogatin 99 na to, da bi bil še bogatejši.

Kdor hoče obogateti, mora za malo in veliko skrbeti.

Kdor hoče obogateti, mora vstajati ob štirih, kdor je bogat, sme ležati do sedmih.

Rešitev zastavice v 7. številki:

Priba — riba.

Prav so uganili: Kramar Ant., mizar v Mateni; Polančič Slavko v dijaškem sementišču v Mariboru; Rott Mera v Krašnji; Puštišek Mihael, davkarski sluga v Kozjem; Stelcar Josip, sluga kn. škof. pisarne v Mariboru

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravnništvo sv. Petra cesta št. 78, v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.